

Din istoricul întreprinderii miniere „Mica” - Brad (1920 - 1927)

VASILE RADU

De la data înființării — 22 martie 1920 — Societatea „MICA”, cu un capital social de 350 000 000 lei, împreună cu afiliatele sale, avînd producție de peste 3000 kg aur fin anual a stat în fruntea exploatatorilor de aur din țară. Ea a posedat un complex unitar de exploatare situat în zona Bradului — făcînd parte din patruleterul aurifer al Munților Apuseni.

Pe lângă exploatarea miniere, componente — Valea Morii, Brădișor, Musariu, Țebea —, Societatea „MICA”, participă la o serie de întreprinderi aurifere a căror conducere îi aparține. Aceste întreprinderi aurifere erau :

1). „Pyrit”, Soc. Anonimă Română, cu un capital de 15000000 lei, posedînd în regiunea Zlatnei concesiuni miniere și perimetre de exploatare cu o suprafață totală de 3430 ha. În urma lucrărilor de deschidere făcute de minele acestei întreprinderi, rezervele de minereu deschise erau de cca. 426000 tone, cu un conținut total de cca. 3875 kg aur.

2). „Breza — Zlatna” — Soc. Anonimă Română, cu un capital de 12000000 lei, posedă concesiuni și perimetre de exploatare în suprafață totală de 765 ha, situate pe teritoriile comunelor Zlatna, Almașu Mare și Trîmpoiele.

3). „Aur” Societatea Anonimă Română, cu un capital de 56400000 lei, posedă în regiunea Abrud — Bucium, un complex de concesiuni și perimetre de exploatare, ocupînd o suprafață de 2587 ha.

4). Societatea Anonimă „Mines d’or de Stănița” — cu un capital de 20000 franci francezi, posedă între Brad și Zlatna concesiuni în exploatare cu o suprafață totală de 176 ha.

5). „Societatea franceză de mine de aur din Transilvania” cu un capital de 7 500 000 franci francezi, posedă pe teritoriul comunei Băița și Nistru (jud. Satu Mare), concesiuni și pe perimetre de exploatare cu o suprafață totală de 793 ha.¹

Din cele prezentate reiese că Societatea Anonimă Română „MICA” — cu afiliatele sale, reprezenta în anii 1920—1927, circa 53 la sută din producția de aur a țării.²

La primul bilanț general al Societății „MICA”, încheiat la 31 decembrie 1920, patrimoniul său se cifra (la activ și pasiv), la 64 323 564 lei, iar beneficiul net (numai pe cele 6 luni ale anului 1920) era de 1 400 736 lei.³

În privința producției, se poate constata că în general — de la an la an, înregistrează oscilații, de aceea conducerea societății depune eforturi disperate,

1 Arhivele Statului Deva, fond Soc. „Mica” Brad, dosar 4/1920, fila 5—7.

2 Ibidem.

3 Arhivele statului Deva, Dare de seamă a Consiliului de administrație și Raportul cenzorilor din 22 sept. 1945, fila 43.

pentru a-și extinde sfera de activitate, deoarece se pare că în goana după profituri maxime, patronii nu erau mulțumiți cu suma de 38 697 801 lei cât era, de exemplu, valoarea aurului și argintului în anul 1925.⁴

În același scop, patronii Societății „MICA“ nu precepeșc nici un efort pentru a se face cunoscuți și peste hotare. Astfel pun la dispoziția unor emișari un capital de 2 000 lire sterline, pentru a înființa societăți de exploatare (minerale de orice fel) în Africa Portugheză și în Africa de Est.⁵

Se observă, deci, tendința expansiunii capitaliste, în vârtejul căreia sînt cuprinși și patronii Societății „MICA“, care nu țin seama de nimic pentru a-și ajunge scopul, acaparînd noi sfere de influențe și căutînd să realizeze profituri din ce în ce mai mari. Pentru exemplificarea celor afirmate, privind profitul maxim al Societății „MICA“, este edificatoare încheierea bilanțului Societății la 31 decembrie 1921, cînd se comunică cantitatea de aur și argint care s-a predat de exploatarea minieră în intervalul de la 1 iulie 1921 pînă la 31 decembrie 1921, după cum urmează :

a). *vîndut prin export :*

kg 122,4905 aur fin — lei 9 811 288,40

kg 31,9150 argint — lei 105 174,20

b). *vîndut în interior*

kg 266,0547 aur fin — lei 13 655 997,80

kg 92,6378 argint — lei

Total lei 23 572 460,40

La aurul vîndut, s-a perceput un comision de 2%, în valoare de lei 471 449,20⁶. În depozitul Societății „MICA“ au mai rămas la 31 decembrie 1921, cantitățile :⁷

90,7912 kg aur fin — în valoare de 4 539 560 lei

32.0856 kg argint — în valoare de 32 085,60 lei

Total 4 571 645,60 lei

Patronii caută soluții care să le faciliteze cît mai repede profituri mari. De aceea, se întocmesc devize asupra unor cheltuieli ce urmează a se executa în anul 1923. În materialul documentar (deviz estimativ), din 22 oct. 1923, se subliniază că lucrările cele mai importante, ca și în trecut, sînt lucrările de cercetare și deschidere a unor noi mine de aur, încă nedeschise, iar ca scop final, se precizează să se aibă în vedere sporirea minereurilor de ștampare și prin aceasta să se sporească producția de aur, în așa fel ca în cel mai scurt timp, să se ajungă la producția anilor de dinainte de război.⁸

Așa fiind, Societatea „MICA“ a început lucrările de deschidere și de pregătire pentru viitor. În afară de galerii, totul este reînnoit. S-a instalat un turbo — agregat de 1 000 KW, care alimenta minele de aur și mina de cărbuni de la Tebea. S-au montat motoare speciale electrice în vederea acționării șteampurilor. Chiar și șteampurile au fost modernizate și mărite. Pentru evitarea pierderilor prea mari a aurului s-au instalat mese vibratoare, din al

4 E. Rusiecki, Județul Hunedoara, Monografie, 1927, Deva, pag. 92.

5 Arhivele statului Deva, fond Soc. „Mica“ Brad, dosar 17/1922, fila 2—4.

6 Ibidem.

7 Ibidem

8 Idem, dosar 13/1923, fila 80—90.

căror șilic (pirite aurifere măcinate) se scotea aurul pe cale de clenurare, cău-
tând pe toate căile să îmbunătățească și să perfecționeze metodele de prelucra-
re (prin încercări de laborator), aplicînd fiecărui soi de minereu metoda cea
mai corespunzătoare, pentru a mări la maximum posibil extragerea aurului
cu cheltuieli cît mai reduse. Dacă prin metoda obișnuită a aglomerării se pier-
deau 40—50 la sută la mina Valea Morii, prin metoda flotației (nouă la vre-
mea respectivă), pierderile s-au redus la 10%.

Grație pregătirii și deschiderii de noi galerii, s-a găsit peste tot aur nativ.
În anul 1931, s-au găsit, la un singur loc, circa 150 kg aur nativ în filonul
nr. 10, numit „Antoniu“, iar totalul aurului nativ aflat din deschiderea acestui
filon se cifra la aproximativ 372 kg⁸. Minereul produs și prelucrat în cursul
anului amintit mai sus, a fost de 125 332 tone, majoritatea fiind extras din
minele Valea Morii.⁹ Astfel Societatea „MICA“ ajunge să aibă cele mai pro-
ducătoare și mai bogate mine de aur. Aceasta se poate constata și din urmă-
torul fapt: dacă în cursul anului 1931, producția totală a României a fost
de 3 166 kg și 102 grame aur fin, repartizată această cifră pe diverși produ-
cători, constatăm că Societatea „MICA“ cu cele 2 212 kg și 795 grame ale
ei, participă la producția totală a anului respectiv cu 69,90%, statul avînd
numai 493 kg 50 gr., adică 15,5 %, iar diverși particulari, la o produc-
ție de 460 kg 256 gr, numai cu 14,53%.¹⁰

În privința valorizării aurului, Banca Națională, nefixîndu-și imediat du-
pă unirea Transilvaniei o politică reală a aurului și neconsimțind să-l plă-
tească cu prețul mondial, însemnate cantități de aur luau drumul străinătății,
prin contrabandă, unde era foarte căutat și se vindea cu prețul Londrei.
Această situație a durat pînă în anul 1926, după ce s-a votat în 1924 noua
lege a minelor.

Din dările de seamă anuale ale societății „MICA“ se pot constata fazele
de dezvoltare a acestei societăți, cît și etapele prin care a trecut problema au-
rului în consiliul de direcție al Băncii Naționale pînă s-a hotărît să se mă-
rească stocul metalic și să se cumpere producția de aur din țară cu prețul
mondial. Astfel, în darea de seamă pe exercițiul 1922, se spunea că: „rezul-
tatele concesiunilor de „mică“ au fost mai favorabile. Plăcile fiind mai netede
și de dimensiuni mai mari, comercializarea lor nu va mai întîmpina dificul-
tăți. Totuși nu credem că producția să se poată dezvolta în așa fel, încît să
asigure o rentabilitate satisfăcătoare pentru capitalul, cu care aceste conce-
siuni erau trecute în „Activ“ (era vorba de bilanț — n.n.) mai ales avem în ve-
dere și redevența ce grevează aceste concesiuni.“¹¹ Această măsură o scoteau
în interesul Societății „MICA“, deoarece treceau prețul concesiunilor la pa-
gubă, reducînd valoarea concesiunilor de mică la suma de 698 000, rămînînd
ca în anul viitor să se vadă dacă se poate obține o rentabilitate la capitalul
redus grevat cu redevențele respective.¹²

Desfacerea aurului s-a putut face cu ușurință pe piața internă, cu un scă-
zămînt față de prețul mondial, d circa 15%.

Datorită taxelor aproape prohibitive, pentru importul bijuteriilor, începe
să se dezvolte o industrie națională de prelucrarea aurului. De aceea, Socie-
tatea „MICA“ a înființat o secție, care s-a ocupat cu afinajul și prelucrarea
aurului și argintului. Pe de altă parte, — se arată în darea de seamă a anului

9 Mircea Ilie, Munții Apuseni, Ed. Științifică, București, 1957, pag. 268.

10 Arhivele Statului Deva, Dare de seamă, op. cit., pag. 43—49.

11 Dare de seamă a Consiliului de administrație a Soc. „Mica“ din 17 martie
1922, Tipografia curții regale București, 1923, pag. 5 (se găsește în Biblioteca
Astra — Sibiu).

12 Ibidem

1922 — s-a oferit Băncii Naționale 2/3 din producția lunară, cu o reducere de 15%, față de cursul mondial al aurului. Cu toate acestea, „din diferite motive“, nu s-a putut rezolva această ofertă, rămânând ca în viitor să se ajungă la un rezultat favorabil pentru ambele părți.¹³ De altfel, în domeniul amintit, se atrage atenția că industria auriferă din Ardeal e susceptibilă de o dezvoltare mare (la vremea respectivă), dar numai când se va stabili un regim, care să garanteze producătorului beneficii, altfel ea nu se poate dezvolta pe deplin, deoarece se impun măsuri eficiente contra furtului de aur și al comerțului clandestin, care aduc mari pagube producătorilor.¹⁴

În scopul asigurării unor rezerve de minereu, Societatea a achiziționat perimetre întinse de concesiuni și permise de exploatare, cu a căror punere în valoare a început să se ocupe. Pentru a le aduce la productivitatea dinainte de război, întreprinderile societății necesitau importante investiții, care, prin introducerea unor ameliorări, să asigure o dezvoltare satisfăcătoare în viitor.

Investițiile se vor face treptat, potrivit cu cerințele tehnice, însă patronii sînt neliniștiți față de nesiguranța care a urmat după război și care nu le garantează profituri maxime, imediate, aceasta de fapt, fiind problema majoră a capitalismului.

Darea de seamă pe exercițiul 1923 — reia mersul afacerilor — arătînd că: „principala noastră exploatare, minele de aur din Brad, a decurs în mod normal. A trebuit să facem mari reparații pe liniile principale de transport din mină, pentru a putea transporta producția mărită de minereu... S-a completat uzina de stampare cu o instalație de mese vibratoare pentru concentrarea sulfidelor (pirită, galenă, etc.) și a reduce astfel pierderile de aur. S-a făcut o instalație mică de cianurare, pentru extragerea aurului din aceste sulfide și pentru a face experiență cu diferitele mostre de minereuri, ce conțin aur neamalgamabil... Pentru a răspunde nevoilor... de forță motrice imediate și a avea o rezervă pentru viitor, avem în curs de montare un turbo-agregat de 1 000 KW. Uzina de stampare, în care se prelucrează minereul are mare nevoie de reparații radicale. Avem în studiu, chestiunea, dacă se vor face aceste reparațiuni sau se va construi o nouă uzină modernă, în care pierderile de aur la extracție sînt reduse la minimum. În acest caz, reparațiile s-ar face provizoriu, astfel că în interval de doi ani, noua uzină să fie terminată. Extracția făcută cu ajutorul unei uzinei noi ar fi cu 15—20% mai bună ce cea de astăzi, astfel că ar fi îndreptățite investițiile făcute. În funcție de acest stadiu al investițiilor care ar urma să se efectueze, s-a făcut și un calcul estimativ (pe cinci ani) a rezervelor de minereu, conțindu-se pe o producție de circa 1 200—1 500 kg aur anual, urmînd ca un calcul mai precis să se facă în viitor pe baza unor hărți miniere întocmite în prealabil“.¹⁵

În scopul extinderii capitalului (preocupare de seamă a exploataretilor) — Societatea „MICA“ Brad a preluat în anul 1923 exploatarea minelor de aur Stănița — Albini, cunoscute pentru bogăția lor în aur nativ. Aceste mine au trecut definitiv în patrimoniul societății odată cu eliberarea autorizației necesare de către Ministerul Industriei și Comerțului.

După cum se subliniază în darea de seamă citată, „cu puține completări și reparații aduse instalațiilor existente și lucrărilor de pregătire în mină“, producția acestor mine poate urca lunar cu circa 6 pînă la 10 kg. Din constatările făcute s-a apreciat că rezerva probabilă de minereuri a acestor mine

13 Idem, pag. 5, vezi și M. David, Munții Apuseni, editura „Cartea Românească“, Buc., 1922, pag. 21.

14 Ibidem.

15 Darea de seamă a Societății „Mica“ pe exercițiul 1923, Tipografia curții regale, București, 1924, pag. 5—6 (se găsește la Biblioteca Astra — Sibiu).

este foarte mare, iar exploatarea lor, nuse poate face decât cu ajutorul unor investiții însemnate.¹⁶ Același interes se manifestă și față de minele din Băița, unde în anul 1923 sînt în curs de instalare 10 șteampuri accesoriile lor pentru prelucrarea minereurilor (cîștigarea sulfidelor, cianurarea lor și a nămolurilor), astfel ca pierderea de aur la extragere, să fie redusă la minim. Cu toate acestea, producția era dependentă de prețul aurului — așa după cum se poate observa din următoarea relatare: „Producția noastră a mers în mare parte în acest an la Banca Națională, care ne-a preluat aurul cu o reducere de 22% sub prețul mondial. Am înțeles să facem la început acest sacrificiu, pentru a contribui și noi în limita posibilului la ameliorarea stării noastre valutare. Avem însă speranța că în viitor Banca Națională, care de la înființarea noastră nu ne-a refuzat niciodată concursul său, se va convinge că trebuie să plătească un preț cît mai apropiat de cel mondial. Aceasta din cauză că costul producției este în continuă creștere și sîntem pe de altă parte nevoiți să facem mari investiții pentru intensificarea producției și perfecționarea extracției aurului, astfel ca reducerea de preț să nu pună stavilă posibilității noastre de dezvoltare, întrucît interesele economiei naționale, ale institutului central de emisiune și ale noastre merg mîna în mîna în această privință.”¹⁷

Ideea de a se plăti aurul și la noi cu prețul mondial își deschide din ce în ce un drum mai larg. Noua lege a minelor, votată în anul 1924, dispunea prin articolul 87 ca prețul de valorificare al aurului să fie cel mondial. Cu toate acestea, Banca Națională, avînd în vedere nevoile sale, a redus prețul cu 10% sub cel mondial, reducere la care se adaugă o alta de 3,5 pentru afinaj, transport, asigurare etc.¹⁸

În această privință, iată ce relatează darea de seamă a Societății „MICA” pe anul 1924: „Aproape întreaga noastră producție de aur a fost predată Băncii Naționale pe un preț cu 13,5% sub cel mondial, din care se mai scade 1%, pentru cifra de afaceri”.¹⁹

„În schimb avem însă de înregistrat la toate materialele ce utilizăm urcări de prețuri, din care unele au ajuns de 90 ori mai mari față de cele din 1914 și circa de 3 ori mai mari decât cele din anii precedenți, cînd importul dinamitei, al capsulelor și fitilului era permis. Această urcare exorbitantă de prețuri este o adevărată sugrumare, căci se poate afirma că nu numai dezvoltarea, dar însăși menținerea industriei aurifere va fi primejduită atît timp cît explozibilele nu vor fi ieftinite, deoarece ele reprezintă, la prețul de azi 72% din costul total al unui metru de galerie cu 37%, cît era în timpuri normale”.²⁰

Pînă la legea stabilizării monetare din 7 februarie 1929, prețul aurului era stabilit la fiecare 15 zile de o comisie a aurului, care funcționa pe lîngă Ministerul Industriei și Comerțului, pe baza unor tarife mondiale. Cu toate acestea, plaga contrabandei de aur afecta foarte serios industria auriferă din România. După unele calcule pe care le evidențiază Ion Rusu Abrudeanu în cartea sa „Aurul românesc”, rezultă că din anul 1919 și pînă în vara anului 1924, cînd s-a votat legea minelor, cantitatea aurului românesc, care a luat drumul contrabandei în străinătate se ridica la 8 000 kg aur, ceea ce evaluată în bani, la vremea respectivă, însuma 900 milioane lei, din care aproape ju-

16 Idem, pag. 6.

17 Ibidem, vezi și I. I. Gîrbacea „Problema muncii la exploatarea miniere și metalurgice din Transilvania”, Ed. „Cartea Românească” București, 1924.

18 Arhivele statului Deva, fond Soc. Mica, Brad, dosar 12/1924 fila 1—18.

19 Arhiva Bibliotecii Astra — Sibiu — Darea de seamă a Societății „Mica” pe anul 1924.

20 Ibidem.

mătate era câștigul sigur al contrabandiștilor.²¹ Acest câștig era plauzibil, dacă ne gândim că în 1919 se cumpăra aurul cu 17 000 lei kg, iar mai târziu cu 20 000 lei, 25 000 lei, 30 000 lei, 50 000, pînă cînd a ajuns în anul 1923 și 1924 la 160 000 lei kg, după prețul mondial.²² Dar, noua lege a minelor din 4 iulie 1924 a pus capăt contrabandei de aur și a comerțului ilicit cu aur.²³

În urma acestor frămîntări, în care s-a făcut simțită intervenția statului, observăm din darea de seamă a Consiliului de administrație a Societății „MICA” — Brad, pe anul 1925, următoarele: „Întreaga producție de 816 kilograme, 149 grame aur fin a fost predată Băncii Naționale cu o reducere de 13,5% și numai 39 kg 878 grame au fost vîndute industriei particulare. Reducerea cu 13,5% ce ni s-a impus, reprezintă pentru anul 1923 un impozit special de 12 642 675 lei”.²⁴

În luna ianuarie 1926 — după cum se arată în darea de seamă din acel an, intră în vigoare dispoziția din legea minelor, prin care se fixează costul aurului la prețul mondial, însă cu o reducere de 4%, reducere ce reprezintă costul afinajului, transportului, care în realitate nu trece de 2%.²⁵

Pe exercițiul anului 1926, după cum se afirmă în unele documente din acel timp „prețul mediu al aurului a fost de 136 000 lei per kilogram față de 114 800 lei în anul 1925 și de 110 300 lei în anul 1924. Reducerea de 4% asupra prețului mondial a fost menționată, cu toate că, nu e justă și nu ar trebui să treacă de 2%. Sperăm că în curînd se va reveni și asupra acestui preț, deoarece cu urcarea leului va fi greu să suportăm această reducere a prețului”.²⁶

Investițiile, în anul 1926, se ridicau la suma de 5 978 342,51 lei, iar în cursul anului 1927 au fost îndreptate asupra următoarelor obiective:

— O instalație de încercare de flotație pentru minereurile de la mina Brădișor.

— Reparația generală a vechiului generator de la Uzina Gura Barza, care va constitui mașina de rezervă, pentru forță; completarea conductelor necesare pentru introducerea perforatoarelor, vagonete de mină, o instalație de baie pentru muncitori, lucrări ce au ajuns la circa 6 000 000 lei investiții.²⁷

Situația întreprinderilor — considerate de conducerea Societății „MICA” anexe (surse de venit) — se găsea astfel în 1926:

— Minele de la Băița și Căinel au fost restrînse la posibilități rentabile, cînd un excedent de 756 000 lei față de paguba de 3 500 000 lei în anul precedent.

— La minele din Stănița, lucrările de deschidere erau în curs și se aștepta găsirea unor filoane de aur cunoscute la 30 m mai sus.

— Mina de cărbuni Tebea a dat rezultate mai bune, producția fiind de 27 918 t. Cu toate acestea se pare că nu satisfăcea pretențiile patronilor, întrucît profiturile nu erau cele scontate. Din acest motiv în anii care au urmat s-a recurs la noi investiții.

— Carierele de piatră din Albești — au produs numai 132 mc, din cauza inundațiilor, de aceea se prevedeau în viitor noi investiții pentru rentabilizare imediată.

21 Ion Rusu Abrudeanu, *Aurul românesc*, ed. „Cartea Românească”, Buc. 1993, pag. 293.

22 Idem, pag. 294.

23 Arhivele statului Deva, fond Soc. Mica — Brad, dosar 12/1924, fila 1—18.

24 Arhiva Bibliotecii „Astra” Sibiu, Darea de seamă a Societății „Mica”, pe anul 1925.

25 Ibidem.

26 Arhiva bibliotecii „Astra” Sibiu — Darea de seamă a Societății „Mica” din 6 aprilie 1927, pe exercițiul 1926.

27 Idem.

— Cuptoarele de var de la Mateiaș, au produs 163,5 vagoane de var. În anul viitor (1927) se conta pe sporirea producției de 400 vagoane.

— În ce privește sonda de petrol de la Chiciora, situația nu putea mulțumi Societatea „MICA“, deoarece sonda respectivă încă nu producea, aceasta cu atât mai mult cu cât s-a avansat un capital de 12 500 000 lei, adică 25 000 de acțiuni, care au fost predate statului, astfel că prețul aurului a fost urcat cu această sumă.²⁸

Profitând de situația sa financiară favorabilă, Societatea „MICA“ — Brad a achiziționat, cu suma de 7 000 000 lei, totalitatea acțiunilor „Societății anonime de pirită“, care posedă concesiuni importante în sudul minelor Stănița. Aceste mine se aflau pe teritoriul comunelor Trîmpoiele, Almașu Mare, Techereu și Poiana, din județele Hunedoara și Alba. Achiziționează, apoi, cu 2 000 000 lei alte mici comisiuni ce au cuprins la un loc aproape întreg teritoriul Stănița și muntele Breaza.²⁹

Beneficiul net al Societății „MICA“ Brad, la sfârșitul perioadei stabilizării relative a capitalismului, era de 29 193 583 lei, dând un dividend net pentru acțiuni de 62 lei și 10 bani.³⁰

Din cele relatate se poate observa că cele mai producătoare și mai bogate mine în aur erau ale Societății „MICA“, așezate în Munții Apuseni, între Valea Ampoiului, Crișul Alb și Valea Mureșului, mine care au făcut să se ridice în special cele două orașe de la extremități — Brad și Zlatna.

SUR L'HISTOIRE DE L'ENTREPRISE MINIÈRE „MICA“ — BRAD

(1920—1927)

(R é s u m é)

Fondée sur de riches matériaux d'archives, cette étude offre des données concernant l'activité de l'entreprise minière „Mica“, de Brad, au cours des années de réforme économique et de stabilisation relative du capitalisme en Roumanie après la première guerre mondiale.

28 Arhiva Bibliotecii „Astra“ Sibiu, op. cit.

29 Ion Rusu Abrudeanu, op. cit., pag. 285.

30 Idem, pag. 266.